ხელოვნური ინტელექტის სამართლებრივი რეგულირების ასპექტები — საერთაშორისო სტანდარტები და ქართული რეალობა

LEGAL ASPECTS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE REGULATION: INTERNATIONAL STANDARDS AND THE GEORGIAN CONTEXT

ინგა შამილიშვილი
პროფესორი
ბათუმის შოთა რუსთაველის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Inga Shamilishvili
Professor
Batumi Shota Rustaveli State University

Email : Inga_shamilishvili@bsu.edu.ge

ORCID: 0009-0004-1784-6026
ლაშა ზარგინავა
სოციალურ მეცნიერებათა დოქტორი
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი, საქართველო

Lasha Zarginava
PHD, Batumi Shota Rustaveli State University, Georgia
Email: lashazargi@gmail.com
ORCID: 0009-0003-2440-5854

აბსტრაქტი

წინამდებარე სამეცნიერო სტატია ეძღვნება გენერაციული ხელოვნური ინტელექტის სისტემების მასობრივი დანერგვით გამოწვეულ კომპლექსურ სამართლებრივ, ეთიკურ და სარედაქციო გამოწვევებს, რომლებმაც ფუნდამენტური ტრანსფორმაცია გამოიწვია მასობრივი კომუნიკაციისა და ინტელექტუალური საკუთრების სამართლის სფეროში. ნაშრომში, ტექნოლოგიური პერსპექტივიდან, სიღრმისეულად არის გაანალიზებული ხელოვნური ინტელექტის სამართლებრივი დეფინირების პრობლემატიკა საქართველოში და წარმოდგენილია გლობალური მარეგულირებელი მოდელების შედარებითი ანალიზი - კერძოდ, ევროკავშირის რისკებზე დაფუძნებული, მკაცრად კოდიფიცირებული ჩარჩოსა (EU, AI, Act) და აშშ-ის ბაზარზე ორიენტირებული, დეცენტრალიზებული მიდგომის პოლარიზაცია.

სტატიის ცენტრალურ ნაწილს წარმოადგენს არსებული ტექნოლოგიური ფენომენის მისადაგება ქართულ საინფორმაციო და საკანონმდებლო სივრცეში არსებულ იურიდიულ ვაკუუმზე. წამყვან ქართულ სამეცნიერო დოქტრინებზე დაყრდნობით, ნაშრომი მკაცრად

უარყოფს ალგორითმების „ელექტრონული სუბიექტობის“ (Electronic Personhood) იდეას სამოქალაქო სამართალში და გვთავაზობს მათ კლასიფიკაციას მომეტებული საფრთხის წყაროდ. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა პროფესიული ნიუსრუმების წინაშე მდგარ საავტორო უფლებების დილემას, რაც მოიცავს როგორც მოდელების უნებართვო სწავლებას (Web Scraping), ისე ალგორითმულად გენერირებულ კონტენტზე პრომპტ-ავტორობის მინიჭების კრიტერიუმებს.

ეთიკურ კონტექსტში, სტატია სიღრმისეულად იკვლევს საქართველოს ჟურნალისტური ეთიკის ქარტიის პრინციპების ტრანსფორმაციას და პასუხისმგებლობის გადანაწილების მექანიზმებს ნიუსრუმებში ციფრული „ჰალუცინაციებისა“ და მანიპულაციების (Deep Fakes) პირობებში. ნაშრომი სრულდება პრაქტიკული რეკომენდაციებით, რაც გულისხმობს საქართველოს საკანონმდებლო ბაზის ევროპულ სტანდარტებთან ჰარმონიზაციას, „კოლექტიური ლიცენზირების“ მოდელების დანერგვასა და ქართული მედიისთვის „ეთიკური ალგორითმიზაციის ეროვნული ჩარჩოს“ სასწრაფო შემუშავებას, საინფორმაციო სივრცეში ნდობის კრიზისის დასაძლევად.

საკვანძო სიტყვები: ხელოვნური ინტელექტი, EU AI Act, სერგი ჯორბენაძე, ბაჩანა ჯიშკარიანი, ჟურნალისტური ეთიკის ქარტია, საავტორო უფლებები, ელექტრონული სუბიექტობა, ნიუსრუმის პასუხისმგებლობა.

Abstract

This scientific article addresses the complex legal, ethical, and editorial challenges precipitated by the mass implementation of Generative Artificial Intelligence (AI) systems, which have induced a fundamental transformation in the fields of mass communication and intellectual property law. Through the lens of technological neutrality, the paper provides an in-depth analysis of the difficulties surrounding the legal definition of artificial intelligence and features a comparative analysis of global regulatory frameworks—specifically focusing on the polarization between the European Union's risk-based, strictly codified model (EU AI Act) and the United States' market-driven, decentralized approach.

The core of the research project explores the projection of this technological phenomenon onto the current legislative vacuum within the Georgian informational and legal ecosystem. Drawing upon leading Georgian scientific doctrines, the paper firmly rejects the concept of "electronic personhood" for AI systems within civil law, proposing instead their classification as sources of increased danger. Particular emphasis is placed on the dual copyright dilemma facing professional newsrooms: first, the unauthorized data harvesting (Web Scraping) for model training under the absent doctrine of Fair Use, and second, the legal criteria for establishing prompt-authorship over algorithmically generated content.

In the ethical context, the article scrutinizes the transformation of the principles outlined by the Georgian Charter of Journalistic Ethics, exploring accountability mechanisms within professional newsrooms in the age of algorithmic "hallucinations" and synthetic manipulations (Deep Fakes). The paper concludes with actionable policy recommendations, advocating for the harmonization of

Georgian legislation with European standards, the introduction of compulsory collective licensing models, and the urgent development of a "National Framework for Ethical Algorithmization" for the Georgian media to mitigate the ongoing crisis of public mistrust and enhance informational resilience.

Keywords: Artificial Intelligence, EU AI Act, Sergi Jorbenadze, Bachana Jishkariani, Charter of Journalistic Ethics, Copyright, Electronic Personhood, Newsroom Accountability.

შესავალი

ტექნოლოგიური პროგრესის თანამედროვე ეტაპზე საინფორმაციო ეკოსისტემის ტრანსფორმაციამ, რომელიც ხასიათდება საინფორმაციო ნაკადების ტოტალური დეცენტრალიზაციითა და ხელოვნური ინტელექტის (AI) სისტემების მასობრივი იმპლემენტაციით, ფუნდამენტური ცვლილებები გამოიწვია მასობრივი კომუნიკაციის თეორიასა და პრაქტიკაში. მეცნიერულ დისკურსში აღნიშნული ფენომენი განიხილება არა უბრალოდ როგორც მორიგი ტექნიკური ევოლუცია, არამედ როგორც ახალი ენტროპიული ფაზა, რომელიც მთლიანად ცვლის საზოგადოებრივი დღის წესრიგის ფორმირებისა და ინფორმაციის გაფილტვრის კლასიკულ მოდელებს. საინფორმაციო გარემოს ეს დეცენტრალიზაცია აუქმებს ტრადიციული მედიის, როგორც ინფორმაციის ერთპიროვნული ვერიფიკატორის მონოპოლიას, და საზოგადოებას უპრეცედენტო გამოწვევის - ალგორითმულად მართული ვირტუალური რეალობის წინაშე აყენებს.

ორგანიზაცია „მედიახმის“ ანგარიშის „მედიაგარემო 2024“ მიხედვით, ქართულ საინფორმაციო სივრცეში მედიის მიმართ უნდობლობის მაჩვენებელმა გადამწყვეტ 25%-ს მიაღწია, სადაც ალგორითმული დეზინფორმაცია და სინთეზური მანიპულაციები ნდობის ამ კრიზისის ერთ-ერთ მთავარ მიზეზად გვევლინება. კაცობრიობის ისტორიას თუ გადავხედავთ, ყოველი მსხვილი ტექნოლოგიური ნახტომი, დაწყებული იოჰან გუტენბერგის მიერ საბეჭდი დაზგის გამოგონებიდან, დამთავრებული მეოცე საუკუნეში ტელევიზიისა და რადიოს ექსპანსიით - ყოველთვის იწვევდა დღის წესრიგის ფორმირების მექანიზმების გადაწყობას. თუმცა, მიმდინარე ციფრული რევოლუცია უპრეცედენტოა თავისი მასშტაბითა და სიჩქარით. გენერაციული ხელოვნური ინტელექტის ინსტრუმენტები და სოციალური მედიის სარეკომენდაციო ალგორითმები გარდაიქმნენ ციფრული დეზინფორმაციისა და ვირტუალური სიძულვილის ენის ტირაჟირების უმძლავრეს ბერკეტებად. წინამდებარე კვლევის ცენტრალურ ამოცანას წარმოადგენს იმ კომპლექსური რეალობის სამართლებრივი ანალიზი, რომელიც არეგულირებს ხელოვნური ინტელექტის გამოყენების ფარგლებს, ადარებს გლობალურ მოდელებს და აფასებს ქართულ საკანონმდებლო სივრცეში არსებულ იურიდიულ ვაკუუმს.

თემის აქტუალურობა

თანამედროვე გლობალურ სამყაროში ხელოვნური ინტელექტის ტექნოლოგიების ინტეგრაცია როგორც საჯარო მმართველობის, ისე სამოქალაქო ცხოვრებისა და კერძო მეწარმეობის სფეროში კოსმოსური ტემპით იზრდება, რაც თავის მხრივ წარმოშობს

მრავალშრიან სამართლებრივ დილემებსა და სისტემურ რისკებს. მიუხედავად ამგვარი მასშტაბური ტენდენციისა, მოცემულ ეტაპზე ქართულ ნორმატიულ რეალობაში ხელოვნური ინტელექტის უნიფიცირებული სამართლებრივი დეფინიცია არ მოიპოვება. უფრო მეტიც, ეროვნულ დონეზე არ არსებობს ერთიანი პოლიტიკის დოკუმენტი, კონცეფცია ან სტრატეგიული გეგმა, რომელიც მკაფიოდ ჩამოაყალიბებდა სახელმწიფოს ხედვას აღნიშნული ფენომენის მარეგულირებელი მოდელების შესახებ.

თუმცა, აღსანიშნავია, რომ „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“ საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობა გარკვეულწილად ადგენს საზღვრებს მაღალტექნოლოგიური პროცესების, მათ შორის AI-ს მუშაობის პროცესში მონაცემთა ბაზების დამუშავების მიზნით. მიუხედავად ამისა, ალგორითმული სისტემების სპეციფიკური, მრავალკომპონენტიანი და რთულად პროგნოზირებადი ბუნებიდან გამომდინარე, არსებული ზოგადი ჩარჩო არ აღმოჩნდება საკმარისი, რაც დღის წესრიგში აყენებს ამ გამოწვევებზე მორგებული, სპეციალიზებული ნორმების იმპერატიულ შემუშავებას. ფუნქციური თვალსაზრისით, ხელოვნური ინტელექტის არსი მდგომარეობს გამოთვლითი მანქანებისა და პროგრამული კომპლექსების უნარში, განახორციელონ ადამიანის შემეცნებითი და კოგნიტური ფუნქციების მოდელირება ან სიმულაცია, რაც ვლინდება ნებისმიერი სირთულის ამოცანის ავტონომიურ გადაჭრაში. სწორედ ამგვარი ალგორითმული არქიტექტურის მეშვეობით ხდება მასშტაბური მონაცემების მყისიერი ანალიზი და ოპტიმალური გადაწყვეტილებების გენერირება. (UN Office of Information and Communication Technology, 2018)

საინფორმაციო ეპოქაში პერსონალური სფეროს ხელშეუხებლობის უზრუნველყოფის მიზნით, საქართველომ ჯერ კიდევ 2005 წელს მოახდინა „პერსონალური მონაცემების ავტომატური დამუშავებისას ფიზიკური პირების დაცვის შესახებ“ ევროპული კონვენციის რატიფიცირება, რომლის დებულებებიც 2006 წლიდან იქცა სავალდებულო იურიდიული ძალის მქონე ნორმებად. დასახელებული საერთაშორისო ინსტრუმენტი ფუნდამენტურად მართავს ციფრული ინსტრუმენტებისა და მათ შორის, ხელოვნური ინტელექტის მიერ ინფორმაციის დამუშავების ტექნიკურ-სამართლებრივ ასპექტებს. აღსანიშნავია, რომ დროთა განმავლობაში, ტექნოლოგიური პროგრესის საპასუხოდ, აღნიშნულმა კონვენციამ განიცადა მასშტაბური მოდერნიზაციის პროცესი, რის შედეგადაც ჩამოყალიბდა ე.წ. „მოდერნიზებული 108-ე კონვენცია“, რომელიც მაქსიმალურად პასუხობს ციფრული ეკოსისტემის თანამედროვე გამოწვევებს. მიუხედავად იმისა, რომ ქართული მხარე აქტიურად იყო ჩართული მოდერნიზაციის ინტერდისციპლინურ სამუშაო შეხვედრებში, ქვეყანას მოცემულ მომენტამდე არ მოუხდენია ამ განახლებული დოკუმენტის რატიფიცირება. სამეცნიერო და პრაქტიკულ წრეებში მიიჩნევენ, რომ აღნიშნული რეფორმირებული კონვენციის ეროვნულ სამართლებრივ სივრცეში ასახვა იქნებოდა უმნიშვნელოვანესი წინაპირობა საქართველოში საუკეთესო საერთაშორისო პრეცედენტებისა და სტანდარტების დასანერგად. (კუკავა, ახალაძე, 2021)

ეროვნული ბაზრის კვლევისას ყურადღებას იპყრობს საერთაშორისო შეფასებებიც. კერძოდ, ავტორიტეტული ორგანიზაცია „ოქსფორდ ინსაითის“ მიერ ჩატარებულ

ანალიზში, რომელიც სამხრეთ კავკასიისა და შავი ზღვის აუზის რეგიონში ხელოვნური ინტელექტის განვითარების დინამიკას ეხებოდა, საქართველოსა და მეზობელ სახელმწიფოებში მთავარ შემაფერხებელ ფაქტორად სწორედ AI-ს სტრატეგიული სამუშაო გეგმების არარსებობა დასახელდა. კვლევის ავტორები მიუთითებენ, რომ მიუხედავად იმისა, რომ საქართველო ხასიათდება ინოვაციებისთვის ხელსაყრელი და ლიბერალური ბიზნესგარემოთი, ქვეყანაში მაინც მკაფიოდ იგრძნობა მიზნობრივი საინვესტიციო პროექტებისა და მაღალტექნოლოგიური ინფრასტრუქტურის დეფიციტი. თუმცა, მიუხედავად იმისა, რომ სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის თითქმის ყველა სტრატეგიულ დოკუმენტში დეკლარირებულია ინოვაციური მრავალფეროვნების მხარდაჭერის აუცილებლობა, „აღმოსავლეთ პარტნიორობის“ მიერ განხორციელებული კვლევის თანახმად, ქართულ ბიზნესსექტორს ინოვაციების დანერგვისა და სტარტაპ-აქტივობის თვალსაზრისით კვლავ შედარებით დაბალი ხარისხობრივი მაჩვენებლები ახასიათებს. (გოდერძიშვილი, 2020) (KANTOR Management Consultants Consortium, 2018)

კერძო სექტორში ხელოვნური ინტელექტის ეკონომიკური ექსპლუატაციის ფორმები სამეცნიერო ლიტერატურაში ორ ძირითად მიმართულებად იყოფა:

1. პროაქტიული მოდელი: როდესაც ადგილობრივი ტექნოლოგიური სუბიექტები თავად ახორციელებენ AI პროდუქტებისა თუ სერვისების პირველად დიზაინს, პროგრამირებასა და კომერციალიზაციას.

2. პასიური (ფუნქციური) მოდელი: როდესაც სამეწარმეო სუბიექტები თავად არ ქმნიან ციფრულ პროდუქტს, მაგრამ მას იყენებენ შიდა ოპერაციული პროცესების ოპტიმიზაციისთვის, მენეჯმენტისა თუ მომხმარებლებთან კომუნიკაციის ასამაღლებლად. (ფარულავა 2021, გვ. 21–23)

როგორც პრაქტიკა აჩვენებს, იმ ქართულ კომპანიებს, რომლებიც AI-ს პირველად პროდუქტებს ქმნიან, ძირითადად საერთაშორისო ბაზრებზე ოპერირების გამოცდილება აქვთ. ადგილობრივი ინდუსტრიის მხრიდან შიდა ბაზრის მიმართ არსებული ნაკლები ინტერესი პირდაპირ აიხსნება ქართულ რეალობაში ინოვაციურ ტექნოლოგიებზე არსებული დაბალი მოთხოვნითა და ზოგადად, სამრეწველო-ტექნოლოგიური განვითარების სიმცირით. ამასთანავე, ნებისმიერი ალგორითმის სრულყოფა დამოკიდებულია მასშტაბური საინფორმაციო მასივების (Big Data) ფლობასა და დამუშავებაზე. ქართულ ტექნოლოგიურ კომპანიებს კი უწევთ შეზღუდული მოცულობისა და მხოლოდ ღია, საჯარო მონაცემთა ბაზებით მანიპულირება. ეს პრობლემაც პირდაპირ უკავშირდება სამართლებრივი და პოლიტიკის ჩარჩოს არარსებობას, რაც საზოგადოებაში ტექნოლოგიების მიმართ უნდობლობას აჩენს. შესაბამისად, მაღალი ხარისხის დაცულ მონაცემებზე ლეგალური წვდომის გაფართოება კრიტიკულად მნიშვნელოვანია ადგილობრივი ბიზნესის პოტენციალის რეალიზებისთვის. (ფარულავა, 2021, გვ. 24-25)

მოცემულ ეტაპზე, საქართველოში ხელოვნური ინტელექტის პრაქტიკული გამოყენების თვალსაზრისით აბსოლუტური ლიდერის პოზიცია ფინანსურ ინდუსტრიასა და საბანკო სექტორს უკავია. სწორედ საფინანსო ინსტიტუტების მიერ ალგორითმების მასობრივმა

დანერგვამ წარმოშვა პირველი სპეციფიკური დარგობრივი რეგულაციების მიღების გარდაუვალი საჭიროება. (ფარულავა 2021, გვ. 27)

ამ მიმართულებით, ეროვნულ დონეზე ხელოვნური ინტელექტისა და მანქანური სწავლების (Machine Learning) იურიდიულ ჩარჩოში მოქცევის პირველ ნორმატიულ მცდელობად უნდა მივიჩნიოთ საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის მიერ 2020 წელს გამოცემული ბრძანებულება. ეს დებულება მიზნად ისახავს ცენტრალური ბანკის ზედამხედველობისადმი დაქვემდებარებული ფინანსური სუბიექტების მიერ გამოყენებული მოდელების ეფექტიან კონტროლსა და თანამდევი რისკების მართვის ერთიანი სისტემის ჩამოყალიბებას. მიუხედავად იმისა, რომ დასახელებულ სამართლებრივ აქტში ხელოვნური ინტელექტის მკაფიო განმარტება არ გვხვდება, მასში სამეცნიერო დონეზეა იდენტიფიცირებული ალგორითმების მთავარი საფრთხე: მონაცემთა დამუშავებისას ან თავად კოდის არქიტექტურაში შესაძლოა ჩაიწეროს ისეთი კანონზომიერება, რომელიც გამოიწვევს ცალკეული პირების ან სოციალური ჯგუფების მიმართ მიკერძოებული და არასამართლიანი გადაწყვეტილებების მიღებას. (საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტი, 2020)

კონკრეტული სამართლებრივი გამოწვევების გაანალიზებამდე აუცილებელია თავად ხელოვნური ინტელექტის ცნებობრივი ბუნების ახსნა და მისი იურიდიული საზღვრების დადგენა, რაც თანამედროვე იურისპრუდენციის უმნიშვნელოვანეს მეცნიერულ გამოწვევად ჩამოყალიბდა. სამეცნიერო ლიტერატურის კომპლექსური ფილტრაცია ცხადყოფს, რომ მოცემულ ფენომენთან მიმართებით ერთიანი, უნივერსალური და მათემატიკურად ზუსტი იურიდიული დეფინიციის პოვნა უკიდურესად რთულ ამოცანას წარმოადგენს, რაც პირდაპირ უკავშირდება საკითხის მრავალშრიან ინტერდისციპლინურ ბუნებას. კლასიკური, აქამდე გაბატონებული მეცნიერული მიდგომით, „ინტელექტის“ ფენომენი ექსკლუზიურად ადამიანურ კოგნიტურ უნარებთან და გონებრივ აქტივობასთან იყო ასოცირებული, რომელიც მოიცავს არა მხოლოდ მონაცემთა მშრალ დამუშავებას, არამედ ინტუიციას, კრეატიულობას, თვითრეფლექსიასა და აბსტრაქტულ აზროვნებას. სწორედ ამიტომ, დოგმატურ სამეცნიერო ლიტერატურაში ტერმინი „ხელოვნური ინტელექტი“ ხშირად მიზანმიმართულად ბრჭყალებშიც კია ჩასმული, რითაც მკვლევრები ხაზს უსვამენ იმ გარემოებას, რომ მოცემული ტექნოლოგიური ფენომენი არ არის ბიოლოგიური გონების იდენტური ანალოგი, არამედ წარმოადგენს მანქანურ, ალგორითმულად კოდირებულ ფუნქციონალს. (Chander, 2023)

თეორიულ დისკურსში ხელოვნური ინტელექტის საბაზისო კონცეფცია ჯერ კიდევ გასული საუკუნის ორმოცდაათიან წლებში, დარტმუტის ცნობილ კონფერენციაზე ჩამოყალიბდა, თუმცა მისი ლეგალური დეფინირება მხოლოდ უახლოეს წარსულში, ტექნოლოგიური ინსტრუმენტების პრაქტიკული მასშტაბირების კვალდაკვალ გახდა აუცილებელი. სამართლებრივი ორიენტირების შექმნის მიზნით, 2019 წელს ევროკავშირის მაღალი რანგის ექსპერტთა სამუშაო ჯგუფმა შეიმუშავა სპეციალური დეფინიცია, რომლის მიხედვითაც AI სისტემები წარმოადგენენ ადამიანის მიერ კონსტრუირებულ პროგრამულ (Software) ან აპარატულ (Hardware) მოწყობილობებს, რომლებსაც შესწევთ უნარი,

დასახული მიზნებიდან გამომდინარე, დაამუშაონ ინფორმაცია, შეაფასონ საკუთარი ადრინდელი ქცევის მოდელები და მიიღონ ოპტიმალური გადაწყვეტილებები ახალ, ცვალებად გარემო პირობებთან ადაპტაციის გზით. (High-Level Expert Group on Artificial Intelligence, 2019) მკაფიო იურიდიული დეფინირების გარეშე კი, განსაკუთრებით სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის სფეროში, ნებისმიერი ახალი ნორმის შემოღება პირდაპირ წინააღმდეგობაში მოვა სისხლის სამართლის უზენაეს - ნორმის განსაზღვრულობის პრინციპთან. სამართლის თეორიაში უდიდეს გამოწვევას წარმოადგენს ისეთი დეფინიციის ჩამოყალიბება, რომელიც იქნება ტექნოლოგიურად ნეიტრალური, დროში მკაცრად მდგრადი და მოერგება როგორც საერთაშორისო ხელშეკრულებებს, ისე ეროვნულ სასამართლო პრაქტიკას. (McCarthy et al., 2006)

საერთაშორისო სამართლებრივ სივრცეში ხელოვნური ინტელექტის რეგულირება ამჟამად ორ კონცეპტუალურად დაპირისპირებულ მოდელად იყოფა, რომლებიც ეფუძნება სრულიად განსხვავებულ სამართლებრივ ფილოსოფიასა და პოლიტიკურ ეკონომიკას. პირველია ევროპული მოდელი, რომელიც გულისხმობს ევროკავშირის მიდგომას, რაც დაგვირგვინდა 2024 წლის „ხელოვნური ინტელექტის აქტით“ (EU AI Act) და რომელიც ეფუძნება მკაცრ, რისკებზე დაფუძნებულ სამართლებრივ ჩარჩოს. სისტემები იყოფა ოთხ ძირითად კატეგორიად: მიუღებელი, მაღალი, შეზღუდული და მინიმალური რისკი. მიუღებელი რისკის მქონე სისტემები, როგორიცაა მოქალაქეთა ბიომეტრიული კატეგორიზაცია რეალურ დროში და სოციალური შეფასება (Social Scoring), სრულად იკრძალება ევროპულ სივრცეში, ვინაიდან ისინი პირდაპირ საფრთხეს უქმნიან ადამიანის ფუნდამენტურ უფლებებს, დემოკრატიულ ინსტიტუტებსა და მოქალაქეთა უსაფრთხოებას. (European Parliament, 2024) აკადემიურ წრეებში ამ მიდგომის უმთავრეს თეორიულ საყრდენს წარმოადგენს ოქსფორდის უნივერსიტეტის პროფესორის, ლუჩიანო ფლორიდის „ციფრული ეთიკის“ კონცეფცია. ფლორიდი ამტკიცებს, რომ რეგულირება უნდა უსწრებდეს ტექნოლოგიურ ანარქიას, რათა შენარჩუნდეს ადამიანური ასპექტი. მისი ხედვით, ევროპული მოდელი ახდენს AI-ს ეთიკურ ჩარჩოებში მოქცევას, რაც გრძელვადიან პერსპექტივაში უფრო სტაბილურ და სანდო გარემოს ქმნის (Floridi, 2023). ამ ფენომენს საერთაშორისო სამართალში „ბრიუსელის ეფექტს“ უწოდებენ, როდესაც ევროპული მკაცრი სტანდარტები ირიბად იქცევა გლობალურ იურიდიულ იმპერატივად საერთაშორისო კორპორაციებისთვის. გლობალურ იურიდიულ პრაქტიკაში უმნიშვნელოვანეს საყრდენს წარმოადგენს ევროპის საბჭოს ჩარჩო კონვენცია ხელოვნური ინტელექტის, ადამიანის უფლებების, დემოკრატიისა და კანონის უზენაესობის შესახებ. დასახელებული კონვენციის მე-2 მუხლი სამეცნიერო და პრაქტიკულ წრეებს სთავაზობს ხელოვნური ინტელექტის ლეგალურ განმარტებას, რომლის მიხედვითაც ხელოვნური ინტელექტის სისტემა წარმოადგენს მანქანაზე დაფუძნებულ კომპლექსურ მოწყობილობას, რომელიც მონაცემების მათემატიკური დამუშავების საფუძველზე განსაზღვრავს, თუ როგორ შექმნას ისეთი შინაარსობრივი შედეგები, როგორებიცაა პროგნოზები, ციფრული კონტენტი, რეკომენდაციები ან გადაწყვეტილებები. (Council of Europe, 2024)

მეორე, რადიკალურად განსხვავებული მიდგომაა ამერიკული მოდელი, სადაც შეერთებულ შტატებში აქცენტი გადატანილია ინოვაციების ხელშეწყობასა და ბაზრის

დეცენტრალიზებულ თვითრეგულირებაზე. მიუხედავად თეთრი სახლის მიერ გამოქვეყნებული „ხელოვნური ინტელექტის უფლებათა ბილის კონცეფციისა“ და პრეზიდენტის აღმასრულებელი ბრძანებულებებისა, აშშ-ში არ არსებობს ერთიანი ფედერალური საკანონმდებლო აქტი. სამართლებრივი სტანდარტები ყალიბდება ფრაგმენტულად, სხვადასხვა უწყებების მიერ და ძირითადად ეყრდნობა სასამართლო პრეცედენტებს (White House Office of Science and Technology Policy, 2022). ამ მოდელის მოწინააღმდეგეები და კრიტიკოსები, რომელთა შორის გამორჩეულია ჰარვარდის უნივერსიტეტის პროფესორი შოშანა ზუბოფი, ამტკიცებენ, რომ აშშ-ის ლიბერალური მიდგომა წარმოშობს „თვალთვალის კაპიტალიზმს“ (Surveillance Capitalism). ზუბოფის თეორიით, მარეგულირებელი ჩარჩოს არარსებობა ტექნოლოგიურ გიგანტებს აძლევს საშუალებას, მოახდინონ ადამიანის ქცევითი მონაცემების მითვისება, მათი მოდიფიცირება და საზოგადოებრივი აზრის ფარული, ალგორითმული მანიპულაცია, რაც საფრთხეს უქმნის დემოკრატიის სუვერენიტეტს. (Zuboff, 2019)

იურიდიულის მიღმა, ხელოვნური ინტელექტის გავლენა განიხილება მასშტაბურ ფილოსოფიურ და სოციო-ტექნოლოგიურ ჭრილში, სადაც მკვლევართა ბანაკები ორ რადიკალურ პოზიციად იყოფა. ერთ მხარესაა ეგზისტენციალური საფრთხის თეორია (The Existential Risk - "AI Doom"). ამ მიმართულების წამყვანი ფილოსოფოსი, ოქსფორდის უნივერსიტეტის პროფესორი ნიკ ბოსტრომი, საკუთარ წიგნში „სუპერინტელექტი“ აყალიბებს თეორიას, რომ ხელოვნური ინტელექტის განვითარებამ შესაძლოა მიაღწიოს იმ ნიშნულს, როდესაც ის სრულად გაუსწრებს ადამიანის კოგნიტურ შესაძლებლობებს. ბოსტრომი სამართლებრივ სივრცეს აფრთხილებს ე.ც. „კონტროლის პრობლემაზე“ (Control Problem): თუ ალგორითმმა მიაღწია ავტონომიის უმაღლეს დონეს, მისი ღირებულებები შესაძლოა აიცდინოს ადამიანის ეგზისტენციალურ მიზნებს(Bostrom, 2014). ბოსტრომის იდეურ მოკავშირედ გვევლინება ციფრული ანთროპოლოგი კეიტ კროუფორდი, რომელიც ამტკიცებს, რომ ხელოვნური ინტელექტი არ არის არც „ხელოვნური“ და არც „ინტელექტუალური“ - ის არის დედამიწის რესურსების, იაფი მუშახელისა და მასობრივი პერსონალური მონაცემების ექსპლუატაციაზე აგებული ძალაუფლების კონცენტრირებული სისტემა, რომელიც აძლიერებს არსებულ გენდერულ, რასობრივ და კლასობრივ უთანასწორობას. (Crawford, 2021)

ამ კრიტიკულ პოზიციებს მწვავედ უპირისპირდებიან ტექნო-ოპტიმისტები და ე.წ. „აკსელერაციონისტები“ (მაგალითად, სილიკონის ველის ცნობილი ინვესტორი მარკ ანდრისენი). მათი კონტრარგუმენტებით, ევროკავშირის მსგავსი პროაქტიული, ბიუროკრატიული და ხისტი რეგულაციები კლავს სტარტაპ-ეკოსისტემას. თუკი ტექნოლოგიას სამართლებრივ ბორკილებს დავადებთ მის სრულყოფამდე, კაპიტალი და ტექნოლოგიური პროგრესი გადაინაცვლებს იმ იურისდიქციებში, სადაც რეგულაციები მინიმალურია, რაც დასავლეთს გეოპოლიტიკურად დაასუსტებს. გარდა ამისა, ტექნო-ოპტიმისტები ავითარებენ ალგორითმული ნეიტრალიტეტის იდეას: ალგორითმი არის მხოლოდ მათემატიკური ინსტრუმენტი. სისტემაში არსებული მიკერძოება არის არა ხელოვნური ინტელექტის, არამედ თავად ადამიანის მიერ ისტორიულად შექმნილი არასრულყოფილი მონაცემების ბრალი. შესაბამისად, გამოსავალი არის არა

კანონმდებლობის გამკაცრება, არამედ მოდელების ტექნოლოგიური დახვეწა. ამგვარად, გლობალური მარეგულირებელი ჩარჩოების ანალიზი აჩვენებს, რომ კაცობრიობა დგას დიდი სამართლებრივი დილემის წინაშე: როგორ დავაბალანსოთ ადამიანის უფლებების, ეთიკისა და უსაფრთხოების დაცვა (ევროპული მოდელი) ისე, რომ არ მოვახდინოთ ტექნოლოგიური და ეკონომიკური პროგრესის პარალიზება (ამერიკული კრიტიკა). ბათუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის აკადემიური სივრციდან სამეცნიერო მზერა მიმართული უნდა იქნას ოპტიმალური, „შუალედური მოდელისკენ“, სადაც რეგულირება იქნება არა რეპრესიული ან შემზღუდველი, არამედ გამჭვირვალობისა და სოციალური პასუხისმგებლობის სტიმულირების გარანტი. (Andreessen, 2023)

მსჯელობა

როგორც ზევით აღინიშნა, საქართველოს მოქმედი საკანონმდებლო სივრცე, გლობალური გამოცდილებისგან განსხვავებით, არ შეიცავს ხელოვნური ინტელექტის ლეგალურ, ნორმატიულ განმარტებას, რაც მნიშვნელოვან სამართლებრივ ვაკუუმს ქმნის. ამ მიმართულებით გარდამტეხია ქართველი სამართალმცოდნის, დოქტორ სერგი ჯორბენაძის ფუნდამენტური კვლევები, რომელიც დეტალურად სწავლობს ხელოვნური ინტელექტისა და ქართული კანონმდებლობის თავსებადობის საკითხებს. ხელოვნური ინტელექტის ფენომენის სამართლებრივი ბუნების სიღრმისეული ანალიზი და მისი იურიდიული საზღვრების დადგენა თანამედროვე ქართული იურისპრუდენციის უმნიშვნელოვანეს მეცნიერულ გამოწვევად ჩამოყალიბდა. ამ მხრივ, უდიდეს ინტერდისციპლინურ ინტერესს იწვევს ამ მიმართულებით არსებული ორი წამყვანი ქართული დოქტრინალური ხედვის შეჯერება - კერძოდ, სამართლის დოქტორის, პროფესორ ბაჩანა ჯიშკარიანის სისხლისსამართლებრივი კვლევებისა და დოქტორ სერგი ჯორბენაძის სამოქალაქო და ინტელექტუალური საკუთრების სამართლის ჭრილში განვითარებული თეორიების შედარებითი ანალიზი. ორივე მეცნიერი ფუნდამენტურად აღიარებს, რომ ხელოვნური ინტელექტის ერთიანი, ამომწურავი დეფინიციის პოვნა საკითხის კომპლექსურობიდან გამომდინარე თითქმის შეუძლებელია, თუმცა მათი მეცნიერული აქცენტები, არგუმენტები და პასუხისმგებლობის მოდელები დარგობრივი სპეციფიკიდან გამომდინარე მნიშვნელოვან დოქტრინალურ დივერგენციას ავლენს. (ჯორბენაძე, 2023, გვ. 45–62)

პროფესორ ბაჩანა ჯიშკარიანის სამეცნიერო ფოკუსი მიმართულია სისხლის სამართლის უზენაეს - ნორმის განსაზღვრულობის პრინციპზე. ჯიშკარიანი ასკვნის, რომ მიუხედავად ევროკავშირის რეგულაციის ფართო განმარტებისა, კონკრეტული სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის შემოღება დეფინირების პროცესის გარეშე წინააღმდეგობაში მოვა ქართულ საკანონმდებლო სტანდარტებთან. სისხლისსამართლებრივი ბრალის პერსონალური ბუნებიდან გამომდინარე, პროფესორი ჯიშკარიანი ყურადღებას ამახვილებს ფიზიკურ პირზე (მომხმარებელზე), რომელიც ალგორითმს იყენებს როგორც დანაშაულის ჩადენის უშუალო იარაღს. (ჯიშკარიანი, 2023) ამის საპირისპიროდ, დოქტორი სერგი ჯორბენაძე სამართლებრივ დეფინიციასა და პასუხისმგებლობის სუბიექტს უპირატესად სამოქალაქო-დელიქტურ ჭრილში ხედავს. ჯორბენაძის დოქტრინა კატეგორიულად უარყოფს ხელოვნური ინტელექტისათვის „ელექტრონული პერსონის“ სტატუსის

მინიჭებას, ვინაიდან მიიჩნევს, რომ ეს გამოიწვევს რეალური პასუხისმგებლობის გაბათილებას. ნაცვლად ფიზიკური მომხმარებლის ძიებისა, ჯორბენაძე გვთავაზობს პასუხისმგებლობის მოდელის გადატანას სისტემის მფლობელზე, დეველოპერზე ან ექსპლუატატორზე, და ალგორითმული ზიანის კლასიფიკაციას როგორც „მომეტებული საფრთხის წყაროს“ ან „პროდუქტის ნაკლს“. (ჯორბენაძე, 2022)

ეს კონცეპტუალური სხვაობა კიდევ უფრო თვალსაჩინო ხდება ინტელექტუალური საკუთრების, ადამიანის იდენტობისა და ე.წ. „დიპ ფეიკის“ მანიპულაციური ფენომენის შეფასებისას. პროფესორი ბაჩანა ჯიშკარიანი, თავის ფუნდამენტურ ნაშრომში დეტალურად იკვლევს ალგორითმების მიერ ადამიანის პირადი სივრცის, ღირსებისა და პირადი ავტონომიის ხელყოფის უმწვავეს პრაქტიკულ კაზუსებს. მკვლევარი ამტკიცებს, რომ მოქმედი ქართული სისხლის სამართლის კოდექსი მხოლოდ ფრაგმენტულად, უკვე არსებული ნორმების ხელოვნური და ფართო განმარტების ხარჯზე პასუხობს ტექნოლოგიურ გამოწვევებს, რაც ბევრ ქმედებას დასჯადობის მიღმა ტოვებს. კერძოდ, რეალური მსხვერპლის გამოსახულებისა და ხმის გამოყენებით შექმნილი ყალბი ინტიმური მასალის ერთჯერადად გავრცელება ვერ კვალიფიცირდება ვერც პირადი ცხოვრების ხელყოფად (ვინაიდან მასალა ალგორითმულად მოგონილია და არ წარმოადგენს რეალურ საიდუმლოებას) და ვერც ადევნებად (ვინაიდან კანონი მოითხოვს ქმედების სისტემატურობას), რაც მსხვერპლს სრულიად დაუცველს ტოვებს. [სქოლიო 26: „იქვე“ — გადაამოწმეთ წყარო და გვერდი]

დოქტორი სერგი ჯორბენაძე ინტელექტუალური საკუთრების კრიზისს სრულიად განსხვავებული - შემოქმედებითი საწყისისა და ეკონომიკური უფლებების ჭრილში აანალიზებს. ჯორბენაძე სწავლობს მოდელების დასატრენინგებლად განხორციელებულ მასობრივ უნებართვო სკრეპინგს და ე.წ. „პრომპტების“ იურიდიულ ასპექტებს. გენერაციული ხელოვნური ინტელექტის მიერ საავტორო უფლებებით დაცული პროდუქტების მასობრივი ათვისება და ახალი სინთეზური კონტენტის შექმნა თანამედროვე საავტორო სამართლის უდიდეს კრიზისს წარმოადგენს. საავტორო სამართლის ფუნდამენტურ პრინციპებზე დაყრდნობით, იურისტი აყალიბებს დოქტრინას, რომლის მიხედვითაც ხელოვნური ინტელექტის სასწავლო ბაზაში მილიარდობით საავტორო ნაწარმოების უნებართვო ჩატვირთვა (ე.წ. Web Scraping) ევროპისა და საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობით წარმოადგენს ექსკლუზიური უფლებების პირდაპირ დარღვევას.

ჯორბენაძის ცენტრალური არგუმენტით, ვინაიდან ქართულ სამართლებრივ რეალობაში არ არსებობს ანგლო-ამერიკული იურისპრუდენციისთვის დამახასიათებელი „კეთილსინდისიერი გამოყენების“ (Fair Use) მოქნილი დოქტრინა, ალგორითმული სწავლება ვერ ექცევა ნაწარმოების თავისუფალი გამოყენების ვერცერთ საკანონმდებლო გამონაკლისში. კლასიკური ქართული კანონმდებლობა, კერძოდ საქართველოს კანონი „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“, ნაწარმოების ავტორად ცნობს მხოლოდ ფიზიკურ პირს, რომლის შემოქმედებითი შრომის შედეგადაც შეიქმნა იგი. სერგი ჯორბენაძე საკუთარ სამეცნიერო ანალიზში მკაცრად იცავს პოზიციას, რომ ხელოვნური

ინტელექტის მიერ სრულად ავტონომიურად გენერირებულ პროდუქტზე საავტორო უფლება ვერ წარმოიშობა, ვინაიდან ალგორითმს აკლია ადამიანური ცნობიერება. შესაბამისად, ასეთი ობიექტები იურიდიულად ხვდება საზოგადოებრივ დომენში (Public Domain). (ჯორბენაძე, 2022)

თუმცა, ჯორბენაძის დოქტრინის ცენტრალურ ნაწილს წარმოადგენს ე.წ. "Prompt-ის" იურიდიული ბუნების კვლევა: მკვლევარი აყალიბებს თეორიულ ჩარჩოს, რომლის მიხედვითაც საავტორო უფლების მინიჭება ადამიანისთვის შესაძლებელია, თუკი დაცულია ორი კრიტერიუმი: ინსტრუმენტული მიდგომა (AI განიხილება როგორც ტექნიკური ხელსაწყო, ფუნჯის ან ფოტოაპარატის ანალოგი) და კრეატიული კონტროლის ხარისხი (თუ ფიზიკური პირის მიერ ფორმულირებული Prompt-ები არის იმდენად დეტალური, სპეციფიკური და ორიგინალური, რომ სწორედ მათ განსაზღვრეს გენერირებული ნაწარმოების საბოლოო, უნიკალური მხატვრული იერსახე).

ამ ეკონომიკური ზიანის ანალიზისას, პროფესორი ბაჩანა ჯიშკარიანი საკითხს სულ სხვა, რეპუტაციული და სოციალური საფრთხეების ჭრილში აფართოებს. ჯიშკარიანი მიუთითებს, რომ ინტერნეტ-სივრცეში ხელოვნური ინტელექტის მეშვეობით სხვისი იმიჯის, პროდუქციის ან ნაწარმოებების მიზანმიმართული დისკრედიტაცია (მაგალითად, ყალბი, ნეგატიური ალგორითმული შეფასებების — Fake Reviews — გენერირება) უმძიმეს დარტყმას აყენებს სუბიექტის არაქონებრივ იურიდიულ სიკეთეებს. თუმცა, აქ ვლინდება სერიოზული სისტემური წინააღმდეგობა: ქართულ სამართალში ცილისწამების დეკრიმინალიზაციის გამო, რეპუტაციული ხელყოფა მხოლოდ სამოქალაქო დავის საგანია, სადაც მოსარჩელეს მძიმე მტკიცების ტვირთი აკისრია მორალური თუ ქონებრივი ზიანის დასასაბუთებლად.

ჯიშკარიანი მიიჩნევს, რომ ეს კერძო-სამართლებრივი გზა ხშირად უძლურია ციფრული ანტირეკლამის მასშტაბების წინაშე. კიდევ ერთი თვალსაჩინო დოქტრინალური დაპირისპირება ეხება შემთხვევებს, როდესაც ალგორითმი გამოიყენება კრიმინალური მანიპულაციისთვის, სადაც ადამიანის შემოქმედებითი ჩართულობა სრულიად არაცალსახაა. მაგალითად, როდესაც პირი ხელოვნური ინტელექტის გამოყენებით ქმნის სხვისი სახელის გამტეხ, სრულიად სიმულირებულ მასალას და ამ გზით ცდილობს მსხვერპლისგან თანხის გამოძალვას (სსკ-ის 181-ე მუხლი), იურიდიულად დაზარალებულის პირადი ცხოვრების საიდუმლოება საერთოდ არ არსებობს, რადგან მასალა ფიქციურია. ჯიშკარიანის არგუმენტით, ასეთ დროს დამნაშავე ისჯება მხოლოდ საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულისთვის, ხოლო ადამიანის ღირსებისა და ინტელექტუალური იდენტობის ხელყოფა იურიდიული კვალიფიკაციის მიღმა რჩება. (ჯიშკარიანი, 2023) საბოლოო ჯამში, ინტელექტუალური საკუთრების ასპექტების კვლევა აჩვენებს, რომ კერძო და სისხლის სამართლის დოქტრინები ერთმანეთს ავსებენ. სერგი ჯორბენაძის მიერ შემოთავაზებული „კოლექტიური ლიცენზირების სავალდებულო მოდელები“ მიზნად ისახავს ავტორთა ეკონომიკური უფლებების დაცვას გლობალური Web Scraping-ისგან, ხოლო ბაჩანა ჯიშკარიანის დოქტრინალური მოთხოვნა — გერმანიის სისხლის სამართლის კოდექსის $201a პარაგრაფის ანალოგიური ნორმის შემოღების შესახებ

— ემსახურება მოქალაქეთა ვიზუალური და აუდიო იდენტობის სისხლისსამართლებრივ პროტექციას, რათა ყალბი მასალების უნებართვო გავრცელებამ სამუდამოდ არ გაანადგუროს ადამიანის სოციალური ავტორიტეტი. ამ ორი დოქტრინის სინთეზი სამეცნიერო წრეებს სთავაზობს ერთიან, მონოლითურ და ყოვლისმომცველ ხედვას ქართული ალგორითმული იურისპრუდენციის ფორმირების პროცესში.

გენერაციული ხელოვნური ინტელექტის სისტემების ინტეგრაციამ საქართველოს ყოველდღიურ საინფორმაციო წარმოებაში ფუნდამენტურად შეცვალა ავტორობის, სარედაქციო კონტროლისა და პროფესიული პასუხისმგებლობის კლასიკური პარადიგმები. მედიასამართლისა და ციფრული ეთიკის გლობალურ დისკურსში უმწვავეს სამეცნიერო გამოწვევად ჩამოყალიბდა კითხვა: ვინ არის ნაწარმოების ავტორი, როდესაც საინფორმაციო ტექსტი ალგორითმულად გენერირდება, თუმცა ადამიანის/ჟურნალისტის მიერ მცირედით გადამუშავდება? ინტელექტუალური საკუთრების სამართლის ტრადიციული ადამიანის შემოქმედებით საწყისზე დაფუძნებული მიდგომა, რომელიც საავტორო უფლებას ექსკლუზიურად ფიზიკური პირის შემოქმედებით შრომას უკავშირებს, გენერაციული AI-ის ეპოქაში სერიოზულ ტრანსფორმაციას განიცდის. საერთაშორისო დოქტრინალური მიდგომებისა და ქართველი სამართალმცოდნის, დოქტორ სერგი ჯორბენაძის კვლევების თანახმად, მხოლოდ ტექსტური მითითების (Prompt) ფორმულირება, რაც არ უნდა მაღალკრეატიული იყოს იგი, არ წარმოადგენს საავტორო უფლების წარმოშობის თვითკმარ საფუძველს, თუკი საბოლოო პროდუქტის უნიკალურ მხატვრულ თუ შინაარსობრივ იერსახეს ავტონომიურად ალგორითმი განსაზღვრავს. მასალა ჟურნალისტურ ნამუშევრად და საავტორო უფლების ობიექტად მედიასივრცეში განიხილება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ადამიანის ჩართულობის ხარისხი ატარებს არსებით, შემოქმედებით და კოგნიტურ ხასიათს. ეს გულისხმობს, რომ ჟურნალისტი ახორციელებს ალგორითმულად მოწოდებული მონაცემების სიღრმისეულ სტრუქტურირებას, ფაქტობრივ კონტექსტუალიზაციას, ანალიტიკურ გადამუშავებასა და სარედაქციო ფილტრაციას. უბრალო მექანიკური რედაქტირება ან ალგორითმის მიერ ნაგენერირები ტექსტის კოპირება საავტორო-სამართლებრივ და პროფესიულ ავტორობას სრულად აბათილებს.

ავტორობის კონცეფციის ცვლილების პარალელურად, უმწვავეს ფენომენად გვევლინება პასუხისმგებლობისა და ფაქტობრივი სიზუსტის დილემა. თუ ხელოვნური ინტელექტის მიერ გენერირებულ მედიატექსტში დაშვებულია შეცდომა, სახეზეა ცილისწამება ან ფაქტობრივი ჰალუცინაცია (AI Hallucination), პასუხისმგებლობის გადანაწილება რეალურად მუშა ნიუსრუმებში, ერთმნიშვნელოვნად ადამიანის პასუხისმგებლობად ტრანსფორმირდება. მედიის გლობალური სტანდარტების მიხედვით, ხელოვნური ინტელექტი სამართლებრივად და ეთიკურად არის მხოლოდ ინსტრუმენტი და მასზე პასუხისმგებლობის დელეგირება შეუძლებელია. ნებისმიერ შეცდომაზე პასუხისმგებლობა ეკისრება მასალის გამომქვეყნებელ ჟურნალისტს და მთავარ რედაქტორს, რომლებმაც დაარღვიეს ინფორმაციის/ ფაქტების გადამოწმების ოქროს სტანდარტი.

აღნიშნულ ჭრილში უმნიშვნელოვანეს სამართლებრივ და ეთიკურ იმპერატივად ყალიბდება აუდიტორიის პროაქტიული ინფორმირება: მკითხველს მკაფიოდ და

გამჭვირვალედ უნდა ეცნობოს (სპეციალური მარკირების ან მინაწერის სახით), თუ რა დოზით ან რა ეტაპზე იყო გამოყენებული ხელოვნური ინტელექტი მასალის მომზადებისას. ეს პირდაპირ კავშირშია საზოგადოებრივი ნდობის შენარჩუნებასთან, ვინაიდან თანამედროვე ციფრულ გარემოში ალგორითმულად მანიპულირებული შინაარსის ზრდა მომხმარებელში ბუნებრივ, ჯანსაღ სკეპტიციზმს იწვევს. ქართულ აუდიტორიას, რომელიც ისედაც იმყოფება მედიისადმი უნდობლობის 25%-იან კრიზისულ ნიშნულზე, სრულიად ლეგიტიმური საფუძველი აქვს საინფორმაციო ნაკადების მიმართ სკეპტიკურად იყოს განწყობილი, რაც ზრდის საზოგადოებაში მედიაწიგნიერების, როგორც ეროვნული უსაფრთხოების შემადგენელი ნაწილის, აქტუალობას. (Reuters Institute for the Study of Journalism, 2023)

ჟურნალისტიკაში ხელოვნური ინტელექტის არარეგულირებული გამოყენება შეიცავს პროფესიული სტანდარტების დასუსტების, ზედმეტი ავტომატიზაციისა და ე.წ. „ალგორითმული თვითცენზურის“ რისკებს. როდესაც ნიუსრუმები, ფინანსური თუ დროის ეკონომიის მიზნით, საინფორმაციო ნაკადების წარმოებას სრულად ანდობენ ალგორითმებს, იკარგება ჟურნალისტიკის მთავარი სოციალური ფუნქცია სიღრმისეული საგამოძიებო ანალიზი და მოვლენათა კრიტიკული შეფასება. ჟურნალისტები ხვდებიან ალგორითმული დამოკიდებულების მახეში, სადაც ხდება აზროვნების შაბლონიზაცია და ნიუსრუმი იწყებს ისეთი კონტენტის გენერირებას, რომელიც მორგებულია სოციალური ქსელების მოთხოვნებსა და ნახვების მაქსიმიზაციაზე, რაც პირდაპირ პროპორციულად ასუსტებს ხარისხობრივ და ეთიკურ ჟურნალისტიკას. (Diakopoulos, 2019)

თუკი ხელმისაწვდომი საჯარო წყაროებისა და ანგარიშების საფუძველზე შევაფასებთ ქართული მედიასივრცის მზადყოფნას ხელოვნური ინტელექტის ეპოქისთვის, გამოიკვეთება მკაფიო ინსტიტუციური და კონცეპტუალური ჩამორჩენა. ამ ეტაპზე ქართულ მედიაორგანიზაციებში პრაქტიკულად არ არსებობს შიდა სარედაქციო პოლიტიკა, ინსტიტუციური სტრატეგიები ან სახელმძღვანელო გაიდლაინები, რომლებიც დაარეგულირებდნენ გენერაციული AI-ის გამოყენების ეთიკურ ჩარჩოებს (საინფორმაციო რესურსების კვლევის ცენტრი, 2025). ერთადერთ პროფესიულ-ეთიკურ საყრდენს ადგილობრივ ბაზარზე კვლავ საქართველოს ჟურნალისტური ეთიკის ქარტია წარმოადგენს. მიუხედავად იმისა, რომ ქარტიის კლასიკური პრინციპები, როგორიცაა პირველი პროგრესული პრინციპი - ინფორმაციის სიზუსტე და ფაქტების გადამოწმება და მეთერთმეტე პრინციპი - ფაქტების განზრახ მანიპულაციისა და პლაგიატის აკრძალვა - ირიბად ფარავს ალგორითმულ გამოწვევებს, ისინი მაინც საჭიროებენ მიზანმიმართულ, სპეციფიკურ მოდერნიზაციას. (საქართველოს ჟურნალისტური ეთიკის ქარტია, 2024)

ქართულ მედიას ყველაზე მეტად აკლია ტექნოლოგიური მედეგობა, კვალიფიციური კადრები და ინსტიტუციური გაცნობიერება იმისა, რომ AI არ არის მხოლოდ ტექნიკური დამხმარე, არამედ საინფორმაციო ომების უმძლავრესი იარაღია. პროფესორ ბაჩანა ჯიშკარიანის სისხლისსამართლებრივი და დოქტრინალური კვლევების ანალოგიით, რომელიც ალგორითმულ მანიპულაციებს, ადამიანის უფლებებისა და სოციალური ავტორიტეტის ხელყოფის უმძიმეს საფრთხედ განიხილავს, მედიაორგანიზაციებიც უნდა

მივიდნენ იმ დასკვნამდე, რომ ალგორითმული უსაფრთხოების გარეშე საინფორმაციო სუვერენიტეტი ვერ შენარჩუნდება. (ჯიშკარიანი, 2023)

დასკვნები და რეკომენდაციები

ხელოვნური ინტელექტის სამართლებრივი რეგულირების კომპლექსური ანალიზი გლობალურ და ქართულ კონტექსტში ნათლად აჩვენებს, რომ ტრადიციული იურიდიული ჩარჩოები საჭიროებენ სასწრაფო, სისტემურ მოდერნიზაციას. საქართველოსთვის, მიმდინარე ევროინტეგრაციის პროცესის გათვალისწინებით, ოპტიმალურ სტრატეგიულ გზას წარმოადგენს ევროკავშირის ხელოვნური ინტელექტის აქტის ფუნდამენტური პრინციპების იმპლემენტაცია ეროვნულ სივრცეში, თუმცა ადგილობრივი სამართლებრივი დოგმატიკისა და მედიაგარემოს სპეციფიკის მკაცრი გათვალისწინებით. ქართველი მკვლევრების ფუნდამენტურ სამეცნიერო დოქტრინებზე დაყრდნობით, პირველ რიგში, აუცილებელია საკანონმდებლო ცვლილებების გატარება ინტელექტუალური საკუთრებისა და კერძო სამართლის მიმართულებით. კერძოდ, საქართველოს კანონში „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“ უნდა შევიდეს სპეციალური დამატება, რომელიც სამართლებრივად გამიჯნავს ხელოვნური ინტელექტის მიერ სრულად ავტონომიურად შექმნილ კონტენტს, შემოქმედებითი ინსტრუმენტის გამოყენებით შექმნილი ტრანსფორმაციული ნაწარმოებებისგან. ამასთანავე, ეროვნული საინფორმაციო ბაზრისა და ლოკალური მედიის ეკონომიკური ინტერესების დასაცავად, სახელმწიფომ ხელი უნდა შეუწყოს „კოლექტიური ლიცენზირების“ სავალდებულო მოდელების დანერგვას. აღნიშნული მექანიზმი სამართლებრივ საფუძველს შექმნის იმისათვის, რომ გლობალურმა ტექნოლოგიურმა გიგანტებმა აანაზღაურონ ქართული მედიაპროდუქტების უნებართვო ათვისება და გამოყენება დიდი ენობრივი მოდელების დასატრენინგებლად.

ს. ჯორბენაძისა და ბ. ჯიშკარიანის კვლევების ანალიზი გვიჩვენებს, რომ სამოქალაქო-სამართლებრივი და ეკონომიკური ბერკეტების პარალელურად, უსაფრთხო საინფორმაციო სივრცის ფორმირება წარმოუდგენელია სისხლისსამართლებრივი პროტექციის გარეშე. საკანონმდებლო რეფორმების მიღმა, უშუალოდ ქართული მედიასექტორის წინაშე დგას ინსტიტუციური ტრანსფორმაციის გარდაუვალი საჭიროება, რაც „ეთიკური ალგორითმიზაციის ეროვნული ჩარჩოს“ სასწრაფო შემუშავებას გულისხმობს. მედიაორგანიზაციებმა, საქართველოს ჟურნალისტური ეთიკის ქარტიასთან მჭიდრო კოორდინაციით, უნდა შექმნან ერთიანი, სავალდებულო ხასიათის გაიდლაინები, სადაც ნიუსრუმების დონეზე მკაცრად გაიწერება ხელოვნური ინტელექტის გამოყენების მაქსიმალური დაშვებული ზღვარი სხვადასხვა მედიაპროდუქტში.

ეს პროცესი უნდა დაეფუძნოს სავალდებულო ორმაგი ადამიანური ფილტრის მექანიზმს, რაც გამორიცხავს ნებისმიერი ალგორითმულად დამუშავებული თუ გენერირებული მონაცემის უპირობო, გადაუმოწმებელ გამოქვეყნებას. საბოლოო ჯამში, კონტენტის გამჭვირვალობისა და მკაფიო მარკირების სტანდარტების დამკვიდრება საზოგადოებას მისცემს საშუალებას, ზუსტად იცოდეს ალგორითმის ჩართულობის ხარისხი. ეს მიდგომა უმნიშვნელოვანესი ნაბიჯი იქნება ქართულ საინფორმაციო სივრცეში

არსებული ნდობის მიმდინარე კრიზისის დასაძლევად, დეზინფორმაციული ნაკადების შესაზღუდად და ჰიბრიდული საფრთხეების წინაშე საზოგადოებრივი მედეგობის ასამაღლებლად (Floridi & Cowls, 2022).

ბიბლიოგრაფია

Andreessen, M. (2023, June). Why AI will save the world. Andreessen Horowitz. https://a16z.com/ai-will-save-the-world/

Associated Press. (2024). Guidance on artificial intelligence in journalism: Marking, scrutiny, and scepticism. AP Stylebook Amendments.

Bostrom, N. (2014). Superintelligence: Paths, dangers, strategies. Oxford University Press.

Chander, A. (2023). The AI regulation dilemma. Harvard International Law Journal, 64(2), 231-255.

Council of Europe. (2024). Framework convention on artificial intelligence and human rights, democracy and the rule of law (Council of Europe Treaty Series No. 225). https://rm.coe.int/1680af8412

Crawford, K. (2021). The atlas of AI: Power, politics, and the planetary costs of artificial intelligence. Yale University Press.

Diakopoulos, N. (2019). Automating the news: How algorithms are rewriting the media. Harvard University Press.

European Parliament. (2024). Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act). Official Journal of the European Union. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024R1689

Floridi, L. (2023). The ethics of artificial intelligence: Principles, challenges, and opportunities. Oxford University Press.

Floridi, L., & Cowls, J. (2022). A unified framework of ethics for artificial intelligence in mass communication. Philosophy & Technology, 35(2), 211-234.

High-Level Expert Group on Artificial Intelligence. (2019). A definition of AI: Main capabilities and scientific disciplines. European Commission.

KANTOR Management Consultants Consortium. (2018). ICT innovation and start-up ecosystems study report. EU4Digital. https://eufordigital.eu/wp-content/uploads/2019/10/3.ICT-innovation-and-start-up-ecosystems.pdf

McCarthy, J., Minsky, M. L., Rochester, N., & Shannon, C. E. (2006). A proposal for the Dartmouth summer research project on artificial intelligence. AI Magazine, 27(4), 12-14. https://doi.org/10.1609/aimag.v27i4.1904

Parulava, G. (2021). Georgia – Fit for the age of artificial intelligence? PMC Research Center.

Pavlik, J. V. (2023). The emerging role of OpenAI's ChatGPT in journalism: History, opportunity, and existential threat. Journalism and Media, 4(1), 46-59.

Reuters Institute for the Study of Journalism. (2023). The architecture of algorithmic newsrooms: Standards of verification and human responsibility. Oxford University Press.

UN Office of Information and Communication Technology. (2018, July). Emerging technologies whitepaper series: Artificial Intelligence. United Nations. https://unite.unite.un.org/sites/unite.un.org/files/emerging-tech-series-ai.pdf

Veale, M., & Zuiderveen Borgesius, F. (2021). Demystifying the draft EU Artificial Intelligence Act. Computer Law & Security Review, 42, Article 105566. https://doi.org/10.1016/j.clsr.2021.105566

White House Office of Science and Technology Policy. (2022). Blueprint for an AI Bill of Rights: Making automated systems work for the American people. The White House.

Zuboff, S. (2019). The age of surveillance capitalism: The fight for a human future at the new frontier of power. PublicAffairs.

გოდერძიშვილი, ნ. (2020). ხელოვნური ინტელექტი: არსი, საერთაშორისო სტანდარტები, ეთიკური ნორმები და რეკომენდაციები. ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი (IDFI). https://idfi.ge/public/upload/Article/AI%20ENG%20FULL.pdf

კუკავა, ქ., & ახალაძე, ნ. (2021, აპრილი). მოდერნიზებული 108-ე კონვენციის მნიშვნელობა საქართველოსთვის. ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი (IDFI). https://idfi.ge/ge/the__significance_of_the_modernized_convention_108_for_georgia

ორგანიზაცია „მედიახმა“. (2024). მედიაგარემო 2024: ანალიტიკური ანგარიში და ქართული საინფორმაციო სივრცის გამოწვევები. თბილისი.

საინფორმაციო რესურსების კვლევის ცენტრი. (2025). ციფრული მზაობის ინდექსი ქართულ მედიაორგანიზაციებში: კვლევის შედეგები. ბათუმი.

საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტი. (2020, აგვისტო). ბრძანება № 151/04 მონაცემებზე დაფუძნებული სტატისტიკური, ხელოვნური ინტელექტის და მანქანური სწავლების მოდელების რისკების მართვის დებულების დამტკიცების თაობაზე. საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე. https://www.matsne.gov.ge/document/view/4964423?publication=0

საქართველოს ჟურნალისტური ეთიკის ქარტია. (2024). ქარტიის პრინციპების მისადაგება ციფრულ და ალგორითმულ გარემოსთან. ოფიციალური სარეკომენდაციო დოკუმენტი.

ჯიშკარიანი, ბ. (2023). ხელოვნური ინტელექტის გამოყენებით სურათების, ვიდეოს ან აუდიოს მანიპულაცია (Deep Fakes) და ქართული სისხლის სამართალი. სისხლის სამართლის აქტუალური საკითხები, (1), 15-38.

ჯორბენაძე, ს. (2022). ხელოვნური ინტელექტის სამართლებრივი სუბიექტობის საკითხი სამოქალაქო სამართალში. ქართული სამართლის მიმოხილვა, 26(2), 112-130.

ჯორბენაძე, ს. (2023). ხელოვნური ინტელექტი სამართალში: გამოწვევები და პერსპექტივები ქართული რეალობისთვის. მერიდიანი.

ჯორბენაძე, ს. (2024). საავტორო უფლებების დილემა გენერაციული ხელოვნური ინტელექტის ეპოქაში: შემოქმედებითი საწყისის სამართლებრივი ანალიზი. ინტელექტუალური საკუთრების სამართლის ჟურნალი, (1), 74-91.

The White House. (2023, October 30). Executive order on the safe, secure, and trustworthy development and use of artificial intelligence (Executive Order 14110).